

VIGRED * VESTNIK * PROSVETNI ODER

ST. 12

LJUBLJANA, DECEMBER 1944.

LETO XXIII.

K obnovi kmečke kulture

Naš najboljši poznavatelj kulture dr. Fr. Stelè nam podaja ob koncu svoje knjižice »Kmečka kultura« nekaj znamenitih vodilnih misli, katerih ne bi smela prezreti nobena obnovitvena akcija in noben borec za obnovo kmečke kulture. To so naslednje misli:

1. Kmečki stan ni edini stan v narodni skupnosti; ni niti prvi niti zadnji med drugimi stanovi, ker je narod edino skladno sožitje in sodejstvovanje vseh stanov. Zato so v zmoti tisti, ki zahtevajo, da se vse pokori kmečkim interesom, kmečkemu vodstvu in kmečki miselnosti, pa tudi tisti, ki bi ga radi čez noč reformirali in podredili vodstvu drugih slojev stanov. V sedanjem položaju našega naroda je sicer kmečki stan zares posebne pozornosti vredna, za naš narodni izraz bistveno pomembna sestavina, ker je v primeri z inteligenčnim slojem in z delavskim stanom edina, ki je v svojem posebnem svetu še trdna in skladna, predvsem pa edina, ki nosi značaj za narodno samozavest in kulturno konsolidacijo nujno potrebnega plemstva. Plemstvo pa je odlika v rodovnem izročilu in šegah »utrjenih postav«, nosilcev narodnega ponosa.

2. Kmečki stan ni nikaka kulturna okamenina, kakor ga pogosto pojmujejo neživiljenjski zanešenjaki, ampak živ produkt družbenega, gospodarskega in kulturnega razvoja ter se neprestano razvija. On je kot edini ostanek prazgodovinskih kulturnih štadijev zgodovinsko pogojena danost, pa tudi svoji stopnji družbenega razvoja človeštva ustrezajoč poseben primer kulture. Nam danes prikazuje se oblika naše kmečke kulture je samo zadnja stopnja v njenem razvoju. Tudi brez revolucionarnih

posegov v razvoj se bo kmečki stan kazal prihodnjim rodovom drugačen, današnjemu konservativnemu stališču nepojmljiv. Slovenski kmečki stan, kakor se nam danes kaže, je nujna posledica celotnega razvoja narodne skupnosti, pa tudi našega kulturno-zemljepisnega položaja v celoti Evrope.

3. Kmetstvo ne izključuje izobrazbe in kulture, ima pa lastnost, da si jo na poseben način prisvaja in jo sproti, svojemu svetu ustrezno predeluje, tako da se lastni svet s prevzetjem novega po svojem bistvu ne spremeni; predvsem pa ne priznava osebnostnih osvojitvev, ampak se izživlja v skupnostnih spoznanjih in ostvaritvah. Krivičen je kmetstvu, kdor ga zamenjuje z rovtarstvom in napredek izključujočim mračnjastvom. Krivičen je kmetstvu tudi tisti, ki bi rad ustvarjal »kulturo za kmeta«, namesto da bi gojil stoletja dano in razvijajočo se kmečko kulturo. Ne sme namreč iti niti za pokmetenje mestnega življenja niti za pomeščanje kmečkega ozračja, ker sta to dva tečaja, po katerih živi tok kmečke kulture sprejema pobude iz mednarodnih kulturnih tokov pa tudi iz globoko v rodovni podzvesti zbranega prastarega izročila.

4. Vsaka dežela je za tujca samo toliko zanimiva, kolikor je svoja. Svojski kulturni izraz dežele je njeno domačijstvo, ki pomenja posebno življenjsko ozračje, katero si iz narave in kulturnih prizadevanj ustvarja človek domačin in katero kot posebno občuti tujec, kadar se sreča z njim. Pečat domačijstvu slovenske domovine daje kmečka kultura, zato je borba za njeno poživljenje in varstvo v najširšem smislu borba za varstvo domačije, po nji pa za svojski,

nepreračunano in nenačrtno iz nas vanjo se prelivajoči in ožarjajoči jo slovenski izraz. Ni torej razum, ampak edino srce pravi in zanesljivi vodnik do njenih vrednot.

K istemu vprašanju dodajamo še misli prof. Šolarja:

»Saj je naša doba, ko se v нравnem in verskem pogledu nezacarinjeno tiho-tapijo ideje preko mej vseh kontinentov, držav in občin v naše fare, vasi in družine ter spreminjajo obraz posamezniku, družini in pokrajini, prezanimiva in neizčrpna v ponudeni snoveh. Saj naša vas izgublja domačo podobo v hiši in hlevu, v delu in jelu, v noši in obnašanju. Vse to smo že zavrgli in zamenjali s kozmopolitskim tovarniškim blagom, ki jemlje značilnosti našemu obrazu. Sedaj naj za vsem tem počedimo še iz glave in srca stoletno dediščino očetov, našo vero in jo zamenjamo z brezdušnim in morečim materializmom in njegovo pajdašico mehkuznostjo, da nas bo toliko lažje in hitreje strl nasprotnik v naši samostnosti. Ni to beg v preteklost, ne, pač pa je beg k osnovnim koreninam naše moralne biti. Kdor hoče živeti, se od njih trgati ne sme, če pa se, mora vedeti, da je sojen. Stoletnim dobrinam je treba poiskati tako življenjsko obliko, da ostane njih jedro pristno in zdravo, a vendar res naše, čeprav prekvašeno z vsemi novimi spoznanji in dogajanji. Mar slovenska oblika hiše ni združljiva z napeljavo elektrike, mar ne prenese vodovoda, mar je treba za to postavljati po naših vaseh samo mestne vile, ki za kmečko delo in življenje niso ne praktične ne lepe. Zato pa tujec zaman dahes išče pristne kmečke vasi, zato ne ve, po čem naj se Slovenija loči od katerega

koli švicarskega letovišča, zato smo sami v zadregi, kadar moramo kazati in iskati svoje narodne posebnosti. Rešuje nas le še kozolec, to pa je tudi skoraj vse, zakaj vaških kapelic je zmeraj manj in cerkvic po hribih se skoraj sranuje-mo, ko nas tujec opozori nanje.«

Kaj pravi dr. R. Ložar?: »Kadar človek pospravlja pogorišče, le prerad pozabi na vse, kar mu je dotlej služilo in se preveč vda novotarstvu misleč, da bo z novim bolje vozil. Pri raznih obnovah imajo kaj radi prvo besedo edino razumski vidiki, ki so sicer silno zape-ljivi, ne pa vselej tudi koristni. Obnova po vidikih golega gospodarskega racionalizma bi bila zgrešena, če je ne bi spremljala hkrati kulturna obnova, temelječa na zgodovinski zavesti in čutu izročila. Zato ne ustvarjajmo civiliziranih pročelij.«

»Zato v tem primeru ne more biti zadostna in pravilna zgodovinska metoda, temveč mora stopiti kot glavna na njeno mesto sociološka metoda. Ta raziskuje vrednote in bistvo s posebnim ozirom na narodni organizem ter ne ostaja zgolj pri znanstvenem ugotavljanju teh dejstev temveč nam kaže pota in smeri, kako je treba narodne in ljudske organizme usmeriti, osvežiti ter voditi v smislu onih socialnih, etičnih ter bioloških in kulturnih vrednot, ki so se izkazale v preteklosti posameznega ljudstva ali naroda kot temne oporne sile njihovega razvoja.«

To so tehtne besede mož strokovnjakov, zato si jih mora prisvojiti tudi naša organizacija kot vodilne misli pri svojem prizadevanju, da se obnovi res pristna slovenska kmečka kultura.

Prosuetni obzornik

Gregorčičeva stoletnica

Gorica. V proslavo stoletnice rojstva Simona Gregorčiča je izšel »Goriški list« od 14. oktobra v povečani, slavnostni izdaji. Priloga prinaša na prvem mestu spev Joža Lovrenčiča »Simonu Gregorčiču ob stoletnici rojstva«. Nato slede

priložnostne razprave: dr. Anton Kacin »Zadnja leta Gregorčičevega življenja«, dr. Joža Lovrenčič »Iz spominov na Simona Gregorčiča« in dr. M. B. »Gregorčič kot duhovnik«. Prilogo zaključuje nekaj še neobjavljenih Gregorčičevih žalostink ter epilóg k Jeremijevim žalnicam »Jeremiji preroku-domoljubu« in končno

»Spokorni psalm«, Priznati moramo, da se je glasilo primorskih Slovencev dostojno oddolžilo spominu svojega velikega pesnika, buditelja in preroka in se mu moramo zahvaliti, da je v sedanjih razmerah na domačih tleh s tako ljubečo pieteto počastil enega največjih slovenskih mož.

Proslava Gregorčičeve stoletnice v Gorici. Dekliška »Marijina družba« v Gorici je v nedeljo 15. oktobra počastila spomin »goriškega slavčka« s slavnostnim predavanjem g. župnika Mazore, ki je govoril v štirih odlomkih najprej o Gregorčičevi ljubezni do domače hiše in vasi, nato o njegovi ljubezni do ožje domovine in planinskega raja, potem o njegovi ljubezni do širše domovine slovenske in končno o njegovi ljubezni do Boga in večne domovine. Govornik, ki zna skoraj vsega Gregorčiča na pamet, je med odlomki s čudovito toplino podajal njegove najlepše bisere.

Ljubljana. Po vseh predelih slovenske zemlje se spominja narod rojstva našega pesnika Gregorčiča. Proslave so morda najmočnejše na Primorskem, kjer je pesnik živel in pel. Vendar tudi Ljubljana, to slovensko kulturno središče, ni pozabila svojega pevca.

Posebni odbor slovenskih kulturnih delavcev je organiziral lep recitacijski večer najlepših in najznačilnejših, pa vendar manj znanih Gregorčičevih pesmi. Dva sodobna pesnika pa sta mu napisala pesmi, in sicer Gregorčičev rojak: pesnik Al. Gradnik, in mladi Severin Šali.

Oder je bil izredno lepo pripravljen, ves v temnih zavesah, z bleščečimi začetnimi črkami Gregorčičevega imena v ozadju. Na proslavo so prišli vsi predstavniki našega kulturnega in javnega življenja. Dvorana je bila nabito polna, posebno za dijake je zmanjkalo prostora, tako da so morali poslušati na hodniku. Tako je doživel Goriški slavček zmagoslavje, kakršnega ni bil deležen najbrž nikdar doslej. Na ta večer bi mogli povabiti vse kulturne črnogledce, jim pokazati dvorano dramskega gledališča in reči s pesnikom: »Tako mladina naša pesnika slavi!«

Recitirali so naši najboljši umetniki iz Drame. Pesmi so bile razdeljene tako, da so umetniki lahko dali vsaki pesmi posebej tisto resnično vrednost, ki jo nosi v sebi. Ga. Šaričeva in ga. Ukmar-Boltarjeva sta mogli tolmačiti predvsem pesnikov čustveni svet, njegova tiha in mehka doživetja, grenke bolečine in tihe srčne utripe. Gospod Jan je posredoval veselo razpoloženje pesnikovega srca in njegovo globoko ljubezen do rodu. Gospod Debevec pa je naravnost analiziral vse miselne osnove, ki so rodile pesnikov trpko spoznanje in grenko bolečino. Vsakdo od recitatorjev je prinesel en del Gregorčiča, vsakdo njemu bližnjo stran, tako da je vstal pred nami resnično ves naš pesnik. Najmočnejše doživetje in najgloblje podane pa so se nam zdele pesmi: Divna noč, Prisilna poroka, V pepelnici noči, Domovini in Človeka nikar.

Med recitacijami pa so bile tudi glasbene točke. Najprej dva samospeva na Gregorčičevo besedilo: G. Krek, Predsmrtnica in J. Ravnik, Vasoalec. Gospod Lipušček je z njemu lastno mehkobo zapel oba samospeva, ki sta obenem zelo značilna za skladatelja. Na sporedu je bil še Krekov psalm 118 in Pavčičeva Priplula je pomlad. Ti dve skladbi pa je zapela gospa F. Golobova.

*

Veronika Deseniška. To lepo Župančičevo igro so vprizorili dvakrat zaporedoma na prosvetnem odru v Dolnjem Logatecu. Veroniko je podala z vso ljubeznijo dijakinja Irena Oblakova, dočim je Friderika naštudiral Mirko Zupančič. Tudi ostale vloge so bile v dobrih rokah. Režijo je vodila gospa Marinka Oblakova.

Domobranska igralska družina v Logatecu je priredila gledališko predstavo v prostorih Prosvetnega doma v Dolnjem Logatecu. To pot je naštudirala znano Nicodemijevo veseloigro »Postržek«, ves dobiček pa je namenila v človekoljubne namene — za ranjene tovariše domobrance. Pred predstavo je spregovoril par besed o pomenu igre za duhovno problematiko današnjega časa kul-

turni urednik »Slovenca« dr. Tine Debeljak iz Ljubljane, označujoč vlogo preprostega, naivnega, nepokvarjenega prirodnega človeka v mestni gnilobi, ki je rodila danes toliko zla za naš narod. Nato je bila predstava »Postržka«, ki je zopet pokazala, da domobranska diletantska, igralska skupina v Logatcu razpolaga z lepimi igralskimi močmi. Vso igro je nosil pokonci naravnost prirodno igran »Postržek«, ki je bil tak, da bi bil tudi na velikih odrih zaželen.

Vrhnika. Prejšnjo nedeljo je uprizoril Delavski prosvetni krožek iz Ljubljane v tukajšnjem Prosvetnem domu Rosajevo igro »Podrti križ«. Dvorana je bila vsa razprodana in izvajalci so želi polno priznanje občinstva. Lepa drama bo ponovljena v nedeljo.

Puščoba je nastala z neprestanim deževjem, da je dobila Vrhnika kar nekaj žalostno in otožno obeležje. So pa predvidene še nekatere prireditve, ki bodo v življenje Vrhničanov prinesle malce razpoloženja. Predvsem se Vrhničani z vnemo pripravljajo za čim dostojnejšo proslavo svojemu rojaku in častnemu občanu prof. Mateju Sternenu z dostojno akademijo, ki bo v kratkem v dvorani »Prosvetnega doma«. Vse priprave so v teku in bo ta ena najlepših in najdostojnejših prireditev, ki bo viden dokaz, kako Vrhnika ceni in spoštuje svoje rojake — odlične in zaslužne može.

Grosuplje. V nedeljo, ko so praznovali na Grosupljem žegnanje, so priredili fantje in dekleta kulturno prireditev s pisanim sporedom z naslovom »Veselo popoldne«. Ne toliko okusno pripravljena vabila, pač pa živa potreba po domači slovenski prireditvi je privabila veliko množico gledalcev, ki so vseskozi z zanimanjem in burnim odobravanjem sledili posameznim točkam posrečeno izbranega sporeda.

Pri akademiji so uspešno sodelovali domobranci in nekatera zavedna dekleta iz Grosuplja. Za otvoritev je zaigral domobranski šramel udarno koračnico, potem pa je sledil prizor »Gosposki ženin«. Nato je zapel domobranski moški zbor dvojce lepih pesmi: »Ob večerni

uri« in »Nebo žari«. Zlasti zadnja je žela pri poslušalcih obilo priznanja. Prizoru »Junak« je sledila razgibana in učinkovita pesem. Za konec je zaigral domobranski šramel venček narodnih, nazadnje pa je poskrbel za zvrhano mero smeja šaljivi prizor »Arabski ples«.

Gospodinjski tečaj

Nedavno je bil zaključen drugi Pokrajinski gospodinjski tečaj za kmečka dekleta. Ob zaključku so bili navzoči poleg deklet, ki so obiskovale tečaj, zastopnik šefa Pokrajinske uprave načelnik Kmetijskega oddelka g. inž. Podgornik, predsednik Kmetijske zbornice g. Perčič, višji šolski svetnik, načelnik g. Krošelj in predsednik odbora za dolenske, notranske in belokranjske begunce g. svetnik Škulj.

Naša kmečka dekleta, ki so morala zapustiti svoje domove, v Ljubljani ne počivajo, ampak hočejo tudi čas svojega izgnanstva dobro izkoristiti.

Po poročilu voditeljice je spregovorila tečajnica Virant Ana, ki je poudarila naloge kmečkih gospodinj. Tečajnica Obreza Ana pa se je v lepih besedah zahvalila gospodom in ustanovam, ki so omogočile tudi ta drugi gospodinjski tečaj.

Predsednik Kmetijske zbornice gospod Perčič je nato razdelil spričevala in poudaril, da mora slovenska gospodinja postaviti Boga na prvo mesto ter vzgajati proti preklinjanju, pijančevanju, razuzdanosti in prepirom. Saj drži žena tri vogle pri hiši.

Načelnik Kmetijskega oddelka Pokrajinske uprave g. inž. Podgornik je v prvi vrsti izrazil zahvalo gospodu prezidentu Pokrajinske uprave, ki ima vedno odprte roke za kmeta. Prav tako se je zahvalil g. svetniku Škulju, ki se povsod trudi, da bi pomagal kmečkim beguncem, in gospodu predsedniku Kmetijske zbornice.

Za zaključek je spregovoril dekletom g. predsednik Škulj.

Vesela dekliska pesem narodnih pesmi Slovenka sem in Oj tam za goro je končala zaključek lepo uspelega tečaja.

Slovenska mladinska igra

Martin Jevnikar — Nadaljevanje

Knjižne izdaje

23. Ivan Lah: Miklavžev pozdrav. Božič gre. Dva prizora. Založil konzorcij »Zvončeka«. Ljubljana 1937. V prvem prizoru razklada dedek čarodej na dolgo o svojih močeh. Palčki in otroci plešejo. Pride Miklavž; obširno jim govori o lepotah domovine; ljubijo naj jo in ji služijo. Nastopijo otroci in sokoliči z rodoljubnimi deklamacijami. Nazadnje Miklavž razdeli darove. — V drugem prizoru pripovedujejo trije palčki o božičnem možu, ki se kmalu prikaže. — Oba prizora sta precej rodoljubna, vendar ne primeta, ker sta preveč deklamatorska in dolgozevna.

24. Pavel Golia: Petrčekove poslednje sanje. Božična povest v štirih slikah s prologom. Ljubljana 1923. — I. sl.: Siromašni Petrček je zelo bolan. Z babico se pogovarjata o Jezuščku, zakaj nosi samo bogatim. Rad bi imel plašček s kapuco. Tudi kralja Matjaža in vile je videl naslikane. Ko bo velik, bo šel iskat Alenčico. Medtem pride berač in prenoči v sobi. Nato se pogovarjata o očetu, ki je padel v vojski. Babica ugasne luč, Petrček moli k Jezuščku, nato kliče mater in zaspi. V spanju se mu prikaže mati, ga pomiluje in mu pove, da bodo prišle najlepše sanje. Jezušček mu prinese plašček, čarovnik Grca ga pa odpelje na Gorjance v Matjažev hram. Z neba pokliče mesec, da jima bo svetil. — II. sl.: Pri kralju Matjažu. Mati prosi vojake, naj lepo sprejmejo Petrčka. Vojaki se prebude in se pogovarjajo. Petrček pride s čarodejem in mesecem in kralj Matjaž jih lepo sprejme. Petrček mu deklamira pesem o kralju Matjažu. Pokličejo še Alenčico, a kraljica mu naroči, da je ne sme povabiti s seboj na zemljo, ker bo sicer vsa vojska spet zaspala. Če pa ostane tu, se bo morda kdaj vrnil s kraljično na zemljo. Razkažejo mu grad in pripravijo gostijo. Poveljnik, ki je na Petrčka ljubosumen, pa ga pregovori, da povabi Alenčico s seboj. Komaj izpregovori, zagradi in vse izgine. Petrček s spremstvom pobegne, Matjaževa vojska pa zaspi. — III. sl.: Sveta noč v gozdu. Vse se pripravlja na Jezuščkov sprejem. Petrček kliče mater, ta pride in ga potolaži. Oče Hrast mu svetuje, naj prosi Jezuščka, da ga vzame k sebi in mamiči. Meglica Krasotica odpelje Petrčka, da mu razkaže lepoto gozda. Čarovnik pričara čudodelno mizico, da se Petrček najde. O polnoči pride Jezušček s spremstvom in blagoslovi gozdne prebivalce. Petrček ga prosi, naj ga popelje k mamiči; Jezušček mu obljubi, da bo še danes pri njej. — IV. sl.: Petrček se premetava po postelji

in kliče mater. Babica pride in ji pove, kako lepe sanje je imel. Ko odide babica po čaj, pride Jezušček in odpelje Petrčka k materi v nebesa.

Igra je napisana deloma v prozi, deloma v verzih; druga in četrta slika sta v prozi, ostali večinoma v verzih. Igra je sestavljena iz znanih starih motivov: dober siromašen deček brez staršev leži bolan; Miklavžev večer in razpravljanje o bogatih obdarovancih in revnih neobdarovancih; čarovnik s čudodelno mizico; zgodba o kralju Matjažu in Alenčici; mrtva mati bedi nad otrokom; Jezuščkov prihod na zemljo in po pridnega otroka; vse skupaj poživljajo palčki, vile, nerodni mesec itd. To je obdelano na zelo tradicionalen način, odgovarjajoč otroški predstavi o teh stvarih. Igraj manjka prave dramske zgradbe, osrednje niti, saj dogodki ne rastejo drug iz drugega, ampak so nanizani drug poleg drugega. Ne zahteva jih stvarna nujnost, logični potek, ampak pisateljeva želja po zanimivosti. Prav ti zunanji efekti, ki so kar moč umetno pripravljeni in čudovito eksotični, največ pripomorejo igri do uspeha. Vse je tako čudovito, pravilčno, da mora pritegniti radovednost otroka, ki uživa v prvi vrsti snovno. Slog je lep in blesteč, mestoma za otroka preveč pesniški, ne redko dokaj gostobeseden. Pisatelja je lastno opajanje nad jezikom večkrat zaneslo predaleč. Že sam je nekatere stvari del v oklepaj, brez škode za celoto bi se moralo črtati še marsikaj!

25. Pavel Golia: Triglavskaja bajka. Pravilčna igra v petih slikah. Ljubljana 1927. — 1. Starodavno prerokovanje: Babuška pripoveduje bratcu in sestrici, ki sta pobegnili pred očimom Nasilnikom, bajko o stari ženi; imela je več otrok, a vse so pregnali, najhuje se je zgodilo Kraljici sinjega morja. Ko Babuške ni doma, ugrabita Konte Monte in Vila Zla otroka. — 2. Bolest očaka Triglava. Očak Triglav je žalosten, ker morata bratec in sestra toliko trpeti. Na vse načine ga skušajo razvedriti, a ne gre. — 3. Pregarjanja otroka. Konte Monte in Vila Zla dasta otrokoma piti strupa, da umrjeta. Čerin pošlje po Babuško, da ju oživi. — 4. V hramih svobode. Babuška oživi otroka, zločince pa pripeljejo pred Triglava; ta vsem odpusti, zato spet ugrabijo otroka. Zdaj gredo vsi nad Konteja in Vilo Zla. — 5. Kraljica sinjega morja. Triglav pride z vojsko nad nasilnika in ju premaga ter osvobodi Kraljico sinjega morja in bratca in sestrico.

Igra je simbolična in tako natrpana z mitologijo, da je za otroke težko razum-

ljiva! Še jasneje kot v prvi igri je tu vse preračunano samo na zunanji učinek. Zato je vpeljal pisatelj čarovniško kuhinjo strine Rjavine, špika s psom, čarovnika Cerina z godbo in triglavskimi možički, moža z medvedom, vrana za prenašanje pošte, blisk in grom, pošasti i. dr. V vsem tem balastu otroci ne bodo našli prave misli!

26. Pavel Golia: Princezka in pastirček. Pravljica v petih dejanjih. Ljubljana 1932. — I. dej.: Boštjanček je siromak in pase goske. Princezka se pride k njemu igrat, toda vzgojiteljica ji tega ne pusti. Veterani ustrele goske za grajsko gostijo. Princezka spet pobegne k pastirčku. Botra šuma ju povabi, naj se zatečeta k njej, če ju bodo ljudje preganjali. Princezka sklene, da bo tako storila. — II. dej.: Gostija na gradu. Princezka noče na večerjo, dokler ne povabijo tudi pastirčka. Graščak ga hoče spraviti v gozd, od koder bi se več ne vrnil, a princezka vse sliši in pobegne z njim k botri šumi. Graščak pošlje za njima veterane in goste. — III. dej.: Šuma otroka lepo sprejme; varujejo jo medved, ki prepode zasledovalce. — IV. dej.: Veterani in gostje zavijejo v obgozdno krčmo in premišlujejo, kako se bodo nalagali graščaku: da so pobili dve sto medvedov, ki so požrli otroka. V dokaz boja se namažejo po obrazu z rdečo barvo. Vstopita otroka; ko hočejo zasledovalci vreči ven pastirčka, pridejo medvedi in premikastijo veterane. — V. dej.: Otroka se vrtna z medvedi na grad. Graščak obdrži Boštjančka za vedno na gradu. Ko pridejo veterani, se otroka skrijeta. Ti lažejo, da so otroka požrli medvedi. Medtem jih medvedi obkrožijo in začno renčati, da popadajo veterani na kolena in jih prosijo odpusčanja.

Princezka in pastirček je mladinska komedija, zgrajena največ na situacijski komiki: korakanje in obračanje veteranov, prizor s torto, lovec in kuharček, vsi nastopi medvedov, mazanje veteranov in njihovo poročilo grofu itd. Vsi nastopajoči ljudje so ali na pol bebasti ali vsaj močno smešni. Komediji se kar pozna, da je porabil pisatelj vse pripomočke, da bi dosegel čim večji učinek. Pri otrokih, ki gledajo in poslušajo samo z očmi, žanje igra uspeh, nekoliko starejšim pa se bo zdelo pretirana.

27. Pavel Golia: Jurček. Pravljica v štirih dejanjih. Ljubljana —?— I. dej.: Jurček je sin siromašnih staršev. Šel je s platnom po svetu in nabral poln koš moke. Spotoma mu jo je Veter spihal iz koša. Zato ga trije godci pripravijo do tega, da gre z njimi klicat Vetra, naj mu vrne moko. — II. dej.: Jurček po raznih nezdah res priklíče Veter; moko mu ne more zbrati, pač pa mu da čaroben zlat zvonček, petelinčka in palico. Če z zvončkom trikrat pozvoni, pridejo tri deklice in

mu prinesejo vsega; petelinček znesse cekin, če ga udariš, palica pa ozdravi vse bolezni. Jurček in godci zavijejo v gostilno. — III. dej.: Gostilničar jih sprva neprijazno sprejme. Ko pa vidi Jurčkove čudodelne stvari, jih pogosti in napoji, v spanju pa jim jih ukrade in zamenja. — IV. dej.: Zjutraj pridejo starši po Jurčka. Ta se hoče pred njimi postaviti, a brez uspeha. Zato pokliče Vetra, ki mu da piščal, s katero more poklicati tri divje može. Ker krčmar noče vrniti ukradenih stvari, pridejo divji može; krčmar se jih tako ustraši, da takoj pokaže skrivališče. Jurček napravi gostijo, na kateri vse pleše.

Jurček je pravljica komedija, po vrednosti podobna prejšnji, le da je bolj nemogoča, smešnost še čenejša. Oče in mati sta lačna, vendar plešeta! Prizor s kozličkom sploh nima zveze z igro. Isto je z Nevihto in Snežakom. Pravljичni rekviziti: zvonček, petelinček in palica so znani motivi, pri Goliji uporabljeni deloma v Petrkovih poslednjih sanjah (mizica). Če bi pisatelj nekaj prizorov črtal, bi bila igra bolj enotna in bi dosegla večji uspeh.

Pavel Golia se je po vojni mnogo ukvarjal z mladinsko igro in so na poklicnem odru njegove igre največ igrali. Pozna se jim, da je pisatelj živel na odru, da ga pozna do nadrobnosti in da je umel iz njega iztisniti kar največ zunanjih učinkov. In prav ta zunanji okvir in snovna zanimivost so največ pripomogle do uspeha. Če gledamo na njegove igre z umetniškega gledišča, odkrijemo na njih marsikatero napako. Pri vseh manjka osrednje niti, osrednjega dejanja, iz katerega bi neprisiljeno rasli ostali dogodki. Tu bi mogli polovico prizorov črtati, pa bi igra prav nič ne trpela, nasprotno, še pridobila bi. To kaže, da so prizori zaradi prizorov, zaradi zanimivosti. Polne so znanih pravljичnih motivov, posebljenih živali, rastlin i. dr. Čudno je, da pisatelj preko tega ni mogel, da bi posegel v sodobno življenje, kamor je uspešno krenila naša mladinska povest. Priznati pa je treba, da je Golia kljub pomanjkljivostim močno povzdignil našo mladinsko igro in da je njegovo ime izmed vseh mladinskih pisateljev danes najbolj znano. Petrkove poslednje sanje poznajo vsi mestni otroci, a tudi po večjih podeželskih odrih so jih z uspehom igrali. Zanimivo je, da je s svojo prvo igro najbolj uspel, povsod drugod je slabši. Pohvaliti je treba njegov slog, ki je sočen in pesniški, ponekod celo previsok za otroško dušo. Kljub Goliji še vedno čakamo moža, ki nam bo dal v vsakem pogledu vzorno mladinsko igro! Razen omenjenih štirih je napisal ali priredil Golia še nekaj iger, ki so bile igrane v Narodnem gledališču, a niso izšle v tisku. (Podrobnejšo oceno o Golijevih igrah dobiš v časopisih ob uprizoritvah, tu sem se moral omejiti le na nekaj splošnih ugotovitev.)

28. Ruža Lucija Petelinova: »Žaromil. Maribor 1938. — I. dej.: Na kraškem vrtu. Dedek Dobronad ograja vrt, Burja mu nagaja. Obljubi pa, da bo mirovala, če gre njegov vnuk z njo v skalni grad k morju. Žaromil gre. Ded je žalosten in sklene, da bo šel k škratovi, ki bodo z borovci ogradjali vrt, da ne bo mogla odnesti Burja prsti, nato bo rešil Žaromila. Vmes nastopijo vile, ki nauče kozlička govoriti: »Ti je dobro (slabo).« — II. dej.: Kraljestvo palčkov. Kralj Čičigaj se hoče polastiti zaklada vil. Škrat Potepinko mu prinese čarobnih jabolčkov; kdor jih sne, se spremeni v zajca. Ko pride ded prositi pomoči, mu jo kralj obljubi, če da vilam jabolčka. Ded obljubi, a kozliček jih odnese v gozd. — III. dej.: V razvalini. Burja, šest njenih sester Veternic in Žaromil pihajo z mehovi in potaplajo ladje. Žaromilu je pri tem hudo. Ko se gre Burja kopat, prinese kozliček jabolčka. Veternice jih pojedjo in se spremenijo v zajčke. Kozliček prebode mehove, z Žaromilom vzameta zajčke in pobegneta. — IV. dej.: Kraljestvo vil. Dva škrate preganjata dedka, a kozliček ga reši. Čičigaj hoče biserov, a Biserica mu pokaže, da na Krasu ni biserov, ampak samo kapniki, ki se svetijo v rosi. Pride še Burja. Na Žaromilovo prošnjo odčara vila Veternice in vsi sklenejo prijateljstvo. Žaromil obljubi, da bo vedno ljubil kraško zemljo.

Igra ni uspela, ker je snovno nenavadna in preprosti otroški domišljiji komaj dojemljiva. Otrok bo užival samo toliko, kolikor nastopajo v njej pravljичne postave, ker le te nekoliko razgibljejo dejanje. Največ priznanja bo deležni kozliček; to je najlepša in najprikupnejša postava cele igre. Vsa ljubezen do kraške zemlje, kar pisateljica tako vseskozi poudarja, pa bo šla brez sledu mimo otrokove duše, ker ni vtelesena v dogodkih, ampak se o njej samo deklamira. V splošnem je igra preveč razvlečena, dogodki se razvijajo silno počasi. Zlasti sta šibki drugo in tretje dejanje. Tudi prvo se po dobrem začetku razblini. Vidi se, da pisateljica ni znala vlti igri enotne podobe, ampak se lovi za različnimi zanimivimi prizori. Igra je napisana v verzih. Jezik pa ni mladinski, je preveč književen in abstrakten. Vsako dejanje ima naslikano pozorišče. Priseljica ga z nekaj pesniških stavkov predstavi.

29. Mirko Kunčič: Ali je kaj trden most? Vesela otroška spevoigra v enem dejanju. Uglasbil dr. Anton Dolinar. Ljubljana 1940. — Večer pred hišo. Šest bratcev in dve sestrice se igrajo slavolok. Vsak pripoje na oder, kaj bo, deklici jim odgovarjata. Ko zazvoni avemarijo, jih pokliče mati v hišo. Pehtra baba pripelje na vrvcih privezane neposlušne otroke. Ko poje, ji pristriže škrate vrvice in otroci pobegnejo. Pridejo angelčki in se pogovar-

jajo o svojih varovancih. Ko odidejo v nebesa po tehtnico, da bi stehali dobra dela, pridejo hudički. Z angeli se prepirajo za otroke. Tehtajo dobra in slaba dela, a je dobrih več. Nazadnje se zedinijo, da bodo otroci tistih, ki bodo zmagali v igri »most«. Sprimejo se, zmagajo angeli.

Igrica je zelo živahna in zanimiva, vendar nekoliko preveč umetno sestavljena. Pozna se pa, da pisatelj dobro pozna otrokovo dušo, zato je znal najti primerne izraze. Verzi so tekoči in pesniški.

Mirko in abeceda. Igrica v enem dejanju. — Mirko je lenuh. Najslabši je v šoli, ne pozna nobene črke, a še nagaja; zato ga učitelj zapre. V sanjah se mu prikažejo črke; prve tri deklamirajo po eno kitico o sebi, ostale se postavijo v vrsto tako, da se bere: Mirko lenuh. Hočejo ga preteptati. Mirko kriči, da pride učitelj. Mirko obljubi, da se bo poboljšal. Učitelj ga nauči pesem, da bo voščil materi, ki ima tisti dan god. — Igrica je zelo nazorna. Sijajno je podana šola, učiteljevo razlaganje, vedenje in odgovarjanje učenec, prav tako nastop črk. Jezik je lep, verzi tekoči in neprisliljeni. Primerna je za uprizoritev!

30. Mirko Kunčič: Triglvska roža. Pravljичna igra s petjem v štirih dejanjih. Po narodnih motivih spisal Mirko Kunčič. Pevske točke uglasbil dr. Anton Dolinar. Ljubljana 1940. — I. dej.: Ovčar Ródar pase pod Triglavom ovce. Prikaže se Jožek; sirota je, očeta mu je ubila smreka, mati je težko bolna. Hoče skopati zaklad. Ko je zvečer sam, ga hoče ugrabiti najprej vešča, nato škompnik, a ju odpoči z blagoslovljeno vodo. Škrat zakoplje zlatnike, zaklad zagori in Jožek ga gre kopat. Pogradi pa ga gorski mož Robavs in ga odvede v Močilnik pod Borovlje. — II. dej.: V divji soteski živi vražarica Žiljeva Anca. Obiščejo jo otroci in jim zagovarja bolezní. V bližini prebiva puščavnik Sabljica. Otrokom pripoveduje o generalu Lavdonu. Pride Jožkova mati in išče sina. Vsi ga gredo iskat, le mati ostane. Vražarica ji pove, da ga mora sama rešiti iz Močilnika. Odpre se nebo in mati prosi za sina. — III. dej.: Močilnik. Gorski mož zaspí pred votlino. Sabljica pride s skupino dečkov. Boječe napadejo Robavs, a ta se še ne zmeni ne; pobegnejo. Prikaže se mati, ki kliče in išče Jožka. Žarkžena jo odpelje v podzemlje. Tam je veliko žarkžena. Poleg njih nastopa se Kraguljež, neke vrste Kurent, ki norčavo poje in pleše, gorski škrate, Pehtra baba, hudički; vsi pojejo in plešejo naenkrat, da se prebudi zmaj. Mati prosi Robavs za sina in ta ji ga vrne za ceno njenih oči. — IV. dej.: Na vasi. Matičevka je slepa. Jožek je šel po vražaričnem nasvetu po triglavsko rožo in po čudodelno vodo v Marijin studenec. Matičevka gre k maši, na oder pa pridejo otroci, branjevka,

puščavnik Sabljica in ovčar Rodar. Ko odidejo, prihitijo žarkžene in napovedo srečo Matičevkini bajti. Po maši se vrne Jožek z rožo in vodo in mater takoj ozdravi.

Igra je napisana po narodnih motivih: triglavski roža, Kozorog, Kraguljež, Pehtra baba, gorski mož, žarkžene, zaklad itd. Vse to je pisatelj spretno povezal v celoto, dodal nekaj otrok, pastirjev, puščavnik Sabljico in dobro siroto Jožka z njegovo materjo. Izvirnega tu prav za prav ni nič. Tudi enotne linije ni, saj so nanizani prizori zaradi prizorov; ne izhajajo iz osrednjega dejanja, ampak so postavljeni drug poleg drugega. Res so po svoji pravljicičnosti zanimivi, vendar jih to še ne opravičuje. Večina drugega in tretjega dejanja ne prispeva k razvoju dejanja prav za prav nič. Saj sta zanimivi, pa naj bo to vražarica Anca s svojim zdravljenjem, ali puščavnik Sabljica s svojim boječim junaštvom, ali ples vsemogočih peklenskih sil v votlini. Zlasti tega je preveč. Tudi ni prave meje med realizmom in pravljicičnostjo, eno prehaja v drugo. Osebe pa so dobro naslikane. Jožek je dober deček, sirota, kakršne pač nastopajo v podobnih igrah. Rad bi pomagal materi, zato gre po zaklad. Ko mati zaradi njega oslepi, se spet ne ustraši nobenega truda, da ji prinese zdravil. Ker je dober, mu seveda vsaka stvar uspe. Pastir Rodar je dober človek, pomaga, kolikor more. Vražarica je precej podobna oni iz Snegulčice. Puščavnik Sabljica je tipičen gorenjski Krjavelj. Jezik je sočen.

Pisatelj je igro nekoliko opilil in taka je prišla 24. oktobra letos na oder Narodnega gledališča! Slovenčev kritik pravi o njej: »V primeri s knjižno izdajo je dejanje že mnogo bolj zgoščeno, vendar je čutiti še pogosto, da bi pisatelj rad še mnogo povedal. Zato pridejo včasih različni vložki, kot je pripovedovanje puščavnik Sabljice ali pa čarovnica Anca, ki dejanje nekoliko razvlečejo in igro razdrobe, da ni tako enotna...« (Slovenec 25. oktobra 1944.)

S tem sem zaenkrat zaključil pregled slovenske mladinske igre. Ni popoln, ker ga zaradi prenehanja lista ne morem nadaljevati, zato ga bo treba izpopolnjevati po vojni. Tako so ostale neobdelane razne priložnostne, miklavževske, nabožne, kongregacijske, misijonske, materinske in druge mladinske igre, katerih je lepo število. Tudi še nisem ocenil del p. Krizostoma Sekovaniča in s. Darine, ki sta zelo plodovita na torišču mladinske dramatike. Razen njiju so ostali neomenjeni razni manjši dramatik, kot Ambrožič, Anica Černejeva, Milčinski, Ribičič, Rihard, Steržaj in drugi.

Neobdelano je ostalo tudi poglavje o knjižnih prevodih. To ni obsežno in nima kakakega posebnega pomena, ker so prevodi večinoma srednje ali slabše vrste iger.

Zaradi popolnosti naj omenim, da ima Prosvetna zveza v Ljubljani več rokopisnih mladinskih iger, izvirnih in prevedenih, največ za Miklavžev večer in materinsko proslavo. (Naslove najdeš v brošuri: Prosvetna zveza v Ljubljani, 1940, str. 30—70.)

Pri pregledu knjižnih izdaj slovenskih mladinskih iger prihajamo do približno istih zaključkov, do katerih smo prišli pri časopisnih igrah. Marsikdo se je poskusil v mladinski igri, a preko poskusa je le malokdo prišel. Še vedno čakamo na slovensko mladinsko igro, ki bi bila in vsebinsko i idejno i oblikovno popolna. Kaže, da je ne bomo še tako kmalu dobili, saj tudi v splošni dramatiki še nismo na višku. A tudi v svetovni dramatiki ni nič bolje, saj bi dobre mladinske igre lahko sesteli na prste.

Mladinska igra ni lahko delo, kajti veliko teže se je živeti v dušo otroka kakor odraslega človeka. Otroci je sicer hvaležen, a kritičen gledalec.

Največ sta se pri nas ukvarjala z mladinsko igro Pavel Golia in Mirko Kunčič. Oba sta ustvarila nekaj del, ki žive na odrih in jih mladina z navdušenjem gleda. Oba pa dosejata uspeh največ s snovno zanimivostjo, eksotičnostjo, odmaknenostjo v pravljico nedosežnost. Saj je to, kar je daleč, dosegljivo le z domišljijo, tako lepo, zanimivo, zaželeno! V oblikovnem pogledu imata oba iste napake: dejanje se ne odvija iz osnovne misli, ampak se kopicijo prizori drug ob drugem zaradi zanimivosti, čeprav nimajo s potekom dejanja bistvene zveze.

KAZALO K SLOVENSKI MLADINSKI IGRI

Letnik 1943

1. Od prvih začetkov do Vrtca	9
2. Vrtec	11
3. Angelček	25
4. Stritarjeve mladinske igre	27
5. Zvonček	33
6. Naš dan	39
7. Pomladni glasi	41
8. Naš dom	43
9. Mladost	43
10. Mentor	43
11. Zamorček	44
12. Orlič	44
13. Naš rod	46

Letnik 1944

14. Naša zvezda	7
15. Razori	7
16. Mladi junak	46
17. Lučka z neba	46
18. Sokolič	46
19. Ljudski oder	47
20. Knjižne izdaje 65, 105, 146, 185, 225	

Adventno hrepenenje

Neizmerno gorje je prišlo po grehu prvih staršev nad vse človeštvo, katerega posledice čutimo še sedaj in prav sedaj v toliki meri. Vsa beda, ki je že kdaj bila na svetu, ki jo prestajamo sedaj in jo bodo trpeli bodoči rodovi, ima svoj vir v tem grehu. Pa vendar slišimo v cerkveni pesmi na veliko soboto vzklik: »O, srečna krivda!«

Kdor ta vzklik prvič sliši in preišlje, prislunke začuden in ves neverjeten. Ali je mogoče, da ena sama krivda, ki je prinesla toliko gorja, zasluži še tako blagrovanje? V predglasju maše tistega dne pa slišimo razlago tega vzklika: »Srečna krivda, ki je zaslužila imeti takega Rešenika!«

Toda v spremstvu vsake krivde hodi trpljenje. Res je bil v grehu zakopanemu človeštvu kmalu po prvem padcu obljubljen Odrešenik; toda štiri dolga tisočletja je moralo čakati, preden se je odprlo nebo in so oblaki rosili Pravičnega, preden je Jesetova korenina vzbrstela in se je čudovita cvetka razcvetela.

V tistih dneh polnih strahu in težkega pričakovanja je Bog poslal s krivdo obloženemu človeštvu spremljevalca: hrepenenje. Tolažnik naj bi mu bil, pomočnik in razumevajoči prijatelj. In hrepenenje se je ustavilo pri človeštvu in pri vsakem posameznem človeku, najbolj pa je obstalo pri razmišljujočih in v bodočnost se pogrezajočih prerokih, ki so spregovorili in zapeli svoje globoke pesmi. Hrepenenje je zaostriло oko za slabosti in pomanjkljivosti duše. Hrepenenje je zrahljalo zemljo otrdelih src in je vsejalo vanje klice svetih želja. Hrepenenje je pripravljalo prihajajočemu Odrešeniku steze in pota. Hrepenenje je razprostrlo roke na široko za božje Dete, ki je kot Rešenik prevzel težo krivde vsega človeštva na svoje rame.

Ko se je končno obljuba izpolnila in je Beseda postala meso, pa je hrepenenje še kar naprej ostalo pri človeku. Zdaj je imelo vršiti novo nalogo: Kar je človeštvo

v tisočletjih doživelo, to naj bi hrepenenje vsakemu človeku v času njegovega kratkega življenja spravilo v živo zavest. Zapuščenost in notranjo nemoč, ki izhajata iz hlapčevstva greha, razumevanje, da se človek iz lastne moči ne more greha oprostiti in zavest, da so vsa pota, ki ne vodijo k Bogu, le dolgi ovinki in zablode. Potem naj bi tako pripravljeno in sebe samega popolnoma izpraznjeno srce prav tisto hrepenenje napolnilo z vročo željo za Njim, ki ni le ves svet odrešil, ampak je tudi vsaki posamezni duši postal Rešenik in Zveličar v svoji neskončni ljubezni.

Zdi se, kakor da si je hrepenenje izbralo za rešitev te svoje naloge prav tihe adventne dni, še prav posebno pa adventne dni sedanjega težkega časa, ki hoče človeškim srcem izruvatı tiho in svetlo misel na prihod Odrešenikov.

Ko zvonovi še v nočnem jutru prve adventne nedelje zazvone, potrka hrepenenje milo, pa vendar močno na naša srca: »Zakaj še čakaš in se ne pripravljaš na Odrešenikov prihod in mu ne odpreš vrata svojega srca?« V temačne cerkve nas vodi hrepenenje in nam pripravlja srca za nežne sozvoke adventnih pesmi, ki vsakemu izmed nas drugače govorijo. Hrepenenje nam odpre oči, da pogledamo vase in okoli sebe. Pokaže nam temne madeže, ki so se nabrali na naši duši in nam pokaže Njega, iz katerega teko viri žive vode, s katero moremo oprati in omiti svojo dušo. Hrepenenje nam širi naša vase zaverovana srca in nam polaga na jezik ljubeče vodilo: »Priidi, Rešenik, priidi!«

Adventno hrepenenje pa ni kako mehko sanjarjenje v sladkih čustvih, marveč hoče življenje. Zato pa ne dovoli čakanja in mirovanja. Duša, ki jo hrepenenje vodi, išče dela in darovanja, s katerim prihajajočemu Odrešeniku dokaže svojo ljubezen. Na sveti božični dan bi bila rada med pametnimi devicami in naliva

v svojo svetilko olja dobrih del. Z gorečo svetilko pojde ob Njegovem prihodu Zveličarju naproti.

Če kdaj, ima vsaka izmed nas prav zdaj prilike dovolj, prihajajočemu Odrešeniku v njegovih najmanjših bratih — siromakih, beguncih, bólnikih, ranjencih, slepih in invalidih — pokazati svojo ljubezen. Vsi ti so prav za naše čase vnovič učlovečeni Kristus, ki čaka naše tolažbe, naše pomoči, našega usmiljenja. Dati, dati, sebe izdajati, vse svoje dati vsem tem

na razpolago, — to bodi naša letošnja priprava na Odrešenikov prihod!

Morebiti bo hrepenenje ob letošnjih jaslicah z nami klečalo in nam poreče: »Dnevi tvojega izgnanstva še niso končani, čas tvoje preizkušnje še ni potekel. Svetilka v tvojih rokah pa ne sme ugasniti vse dotlej, da ti zasveti božja, nebeška luč. Hočem ti pomagati, da ostane goreča dotlej; pot ti hočem kazati, ki vodi naravnost k Bogu. Kdor hodi po mojih stopinjah, pride zanesljivo k Bogu.«

Brezmadežna

V tihoto adventa je zaoril klic veselja. — Jutranja zora vstaja pred Soncem. — Brezmadežna božja Mati se prikaže na obzorju odrešenja in naznanja pričakujočemu svetu, da se bliža rešenje.

Tudi letos tako...

Iz razvalin izvirnega greha je bila samo Ona rešena.

Od prekletstva greha je le Ona izvzeta.

Temnih senc greha je le Ona obvarovana.

Le Ona je mojstrsko delo božje milosti. Zato pa je Kraljica nebes in zemlje, posredovalka vseh milosti, naša Mati, naša Pomočnica.

Ta resnica nam sveti v tmino današnjih težkih dni.

Pogled na Brezmadežno nas dviga v novo božje upanje...

Nove brazde

Janez Kmet — Nadaljevanje

Ardečina, jih je pastir pobiral! Sam sebi se je smilil. Oduščanje je moral iti prosit k Vrhovčevim. Tončka si ni dala miru; še sama je stopila na Breg in jim povedala, da ni nič res. Pastir si je izmislil; saj si ne bo nikoli več. Vse je bilo dobro. Bili so zgovorni in prijazni. Še postregli so ji s kruhom in vinom, čeprav se je hudo branila. Potlej so jo vabili, naj še kaj pride. Saj si imajo dekleta dosti povedati, je dodelala mati. Na otroške prepire pa nič ne dabo.

Tončka je bila vesela, vendar se ji je zazdelo: kaj pa, če se ne skriva za lepimi besedami nejevolja. Tako je ostalo. A kazno je bilo, da se je odprla razpoka med štepcevimi in Vrhovčevimi. Otroci govore, kar slišijo. Ni vse laž, si mislijo.

Tako je preudarjala Tončka, ko je hitela domov. »Naj bo, kakor hoče!« se je otrsala dvomov. Pa ji ni bilo vseeno. Križ božji, zdah se je tako bala. Potlej ne bo ne konca ne kraja.

Pred čemer je najbolj trepetala, je planilo na dan. Tisti ponedeljek, po svetih Treh kraljih je bil na vasi občinski ogled. Štepec ga je vzdignil, Vrhovec bi ga nikoli.

»Če je pa tako, pa naj bo...« Pravica naj se izkaže, je vzrožil Vrhovec skoraj ošabno. Tine je odvijal, da je škoda stroškov, pa ni zmogel.

»Za tisto presneto punčaro ti je...« mu je zabrusil oče. »Saj sem ti že povedal: nikoli ne bo pri nas...! Do paše pa imam pravico kot drugi... Oreh je bil moj, drugače bi se ga še v mislih ne dotaknil. Na duši ti bo gorela krivica, štepec...!«

Štepec je bil kot obseden. Sam je hotel sklicati može na ogled, zdaj se pa ganja in bori, da mu župan ne bo delil pravice. Pa občinski može... ha, ha... Moral se je zasmejati. Ti so šele, ti! Namesto podpise, postavljajo križe, namesto na seje, hodijo na štacunarjevo klop sedet in cigare izbirat. Na koncu seje pa po-

kímajo: prav si povedal, nič drugače ni moč napraviti... Kimovci... ha, ha...

Bilo je mrzlo jutro, da je vse škripalo. Tenka burja je rezala v obraz, da so se solzile oči, ko so občinski možje z županom na čelu počasi stopali in mastito prišli v vas. Njihovi obrazi so bili čisto drugačni kot doma za pečjo. Uradni in strogi, brez poteze usmiljenja, ponosni in samozavestni. Saj so se zavedali, da so se oglašili na Bregu kot sodniki, katerih besede bodo držale za vse večne čase.

Župana je skrbelo; v mislih je ponavljal govor, ki ga je že tri dni premišljal in zlagal. Mora jim povedati, buticam grdim, da bo vsaj kaj zaleglo. Mučil se je in mučil, da mu je pot tekla po obrazu. Tak govor, še skala bi se zasolžila pa, da bi se Brežani ne! Na sredi vasi so se nekoliko ustavili; še enkrat, kakor že tisočkrat so pohvalili vodnjak, nato pa zavili proti Ulcam, ki so se raztegovale po brežini med štepcom in Vrhovcem in čakale odrešenja.

Precej je bila vsa vas pokonci. Kaj takega pa še ne, odkar svet stoji! Tožili se bodo, tako so grdi. Sam peklenšček jih je zapeljal. Vse je bilo v oknih. Vežna vrata so bila priprta in zadaj za njimi pa zvedave oči in šepetajoči pogovori. Še izza hlevskih vrat so hlapci nategovali vratove: »Hudimana, zares se bodo!«

Mani tudi niso ušli. Od prve do zadnje hiše jih je spremljala. Kar oči so ji izstopile, kot bi jih imela na pecljih. Jej, to je vedela! O Bog se usmili, ves teden jim ne bo dopovedala! Vse več, in drugače je videla kot pa drugi.

Španček, da je neki šel pokonci, kot bos cigan, čeprav je zadnje čase tako zlezel v dve gubi, da bi kmalu zemljo pikal z nosom. Še Učakar je bil med njimi, ki je že od jeseni samo zapečke gladil.

Na Ulcah so se zbrali. Štepec je bil precej zraven. Sitarjeva dva sta tudi priklampala. Samo nasmihala sta se. Ta tihi smeh je župana bolel. Kdo bi mogel reči, da ne leti nanj. Zato menda, ker ju bo pomiril in spet prijateljstvo vpeljal tja, kjer je tako krvavo potrebno. Kmalu je prišel Vrhovec; župana še pogledal ni. Zavijal se je v veliko suknjo in zrl tja nekam onstran Ulc. Odborniki so kar cepetali.

»Treba se je prepirati in groziti s tož-

bami, ko bi lahko složno živeli,« je povzel župan, potegnil občinsko mapo iz torbe in jo odprl.

»Jaz bi se za to že ne hotel!« je udaril Vrhovec. »V vsaki fari imajo občinsko zemljo, ki je last vseh in nobenega, pa ni ne tožb ne preprirov.«

»Kadar je treba plačati, ni seveda od nobenega, ko obrodi, je pa od vsakega, kajne?« Je zabrusil štepec in se zakrohotal. »Do kam je vaško, koliko je občinskega? Je tudi tistale njiva pod rebrijo od vseh, a?«

Stisnil je zobe in se pomaknil k županu, ne da bi ga pogledal.

»Počakaj, bomo precej videli! Kakor je v mapi, tako bo!«

Debelo knjigo je metal po rokah; zeblo ga je, da se je ves tresel.

»Kaj je treba v takem mrazu vzdigovali ogled,« se je jezil španček in stopical.

»Le na peči bi bil ostal,« mu je vrgel Matevž. »Kaj se pa sliniš tod?«

»Ali nisem odbornik? Ti fante, le malo govori! Poznamo zakone, te bomo pripravili za kak mesec, kot bi mignil, če boš kaj dolgo jezik stegal!«

»Ti poznaš zakone? E, kot tale, lej,« je pokazal na Sultana, ki je pridrobil k njemu in se podrgnil ob njegove škornje.

»Župan, ali si slišal? Norčuje se iz nas vseh. Če si pameten, pusti pa pojdemo! Še prosili nas bodo!«

Na debelo je pljunil in požugal s prstom. »Presit si, Matevž, spomladi boš pa bolj potuljeno prišel na županstvo koruze prosit... Preklete bomo premislili!«

»Tiho bodi, pa k onile hruški pojdi. Tam se meja začne, potlej boš pa šel, kakor ti bom rekel...«

Nerad je ubogal, a županu se ni hotel zameriti. Hodil je sem in tja, kakor je ukazoval župan, ki je ostro pogledoval v mapo. Vsak njegov migljaj je moral videti, drugače jih je pa slišal, da mu je kar kri butala v obraz.

Že vse je prestopical ubogi španček, po mejici je celo zdrknil na njivo; jezil se je sam pri sebi in godrnjal, ko si je stepal sneg s hlač, pa vse ni nič pomagalo. Okoli in okoli je moral iti po trikrat ali pa štirikrat. Nič. Pri svežem orehovem štoru ni bilo nobenega znamenja v mapi. Županu

je bilo nerodno. Ravno za oreh bi moral odločiti, pa ne more.

»Čigav je oreh, a?« se je vstopil predenj štepec. »Govori!«

»Počakaj, pravim! Se ne more kar reči!«

»Nič, počakaj! Ali ste norci, ali kaj, da plesate tod! Čigava je ona hruška?«

»Vedno so jo naši otroci tresli,« je uskal vmes Vrhovec.

»Nikoli ni vaša!«

»Kaj? Še stari oče mi je pripovedoval, da je naša!«

»Vaška je! Vseh je,« je odločil župan.

»Tak bo vse vaško,« je besnel štepec.

»Niste pravični,« se je vtaknil vmes Matevž.

Španček je tekal sem in tja, kazal in pogovarjal.

»Toliko je moje, nič več, nič manj, pa naj reče občinski odbor, kar hoče,« se je zaničljivo posmešnil štepec.

»Vso vas mu dajte in še graščino povrhu,« je vpil Vrhovec. »Ni prav, da revežu ne pustite živeti! Več imam otrok kot ti.«

»Pa tudi boljši so kot pa tvoji,« je Zaman potegnil z Vrhovcem in udaril štepca.

»Ubijalca imaš,« je planilo iz Matevža.

»Kdo je ubijalec?« se je oče pognal za Tineta. Zgrabila ga je silna jeza. »Boš še prekliceval to besedo, da veš. Drugič si boš pa že zapomnil, kaj je moj sin!«

»Ne česnaj,« je zaškrilpal župan in pisano pogledal Matevža. »Lahko te prime pred sodnijo...«

»Nič, kar hočete! Zmenila se bova drugje,« je zagrozil štepec. »Do zadnje brazde, če bo treba, se bom poganjal za pravico.«

»Bodi pameten! Ne pustim, da bi se tožarili. Fej, sramota,« je pljunil predenj župan.

»Nista prida,« je zmajal z glavo Učakar.

Spet je nastalo vpitje, ostre kretnje so dopovedovale, oči so svarile in žugale. Tine je pogledoval Matevža; oči so mu gorele v strašnem ognju. Kakor tisti večer, si je mislil Matevž. Tožba bo, Matevž se pa škodoželjno smeje. Ti hu....

»Še eno reci, prmej...!« Tine je skrčil pest in se mu s sikajočo kletvijo približal.

»Pretepač, ubijalec...«

»Ne, ne!« Može so zgrabili oba.

»Jezus, Jezus!« Mana je na vso splav tekla v vas. »Stepli se bodo, Jezus in Marija!« je vpila mimo hiš. Komaj so jo ustavili.

»Tak povej no, kaj je!«

»Za skalo sem poslušala — saj sem vsa trda od mraza in strahu — joj, kako se prepirajo. Še pobili se bodo! Hudobe! Ulce delijo! Veste, ne morejo se zbožati. Vsak bi rad boljši del...«

»Ali je res? Ulce delijo?« so vse iznenadene poprijemale ženske.

»Res, res, saj sem videla štepca, kakor sedaj tebe, kako je vpil, da je to njegovo in konec besedi.«

Komaj je sapo lovila, tako je hitela naprej in pripovedovala. Žene so pogledale svoje može.

»Sliši, Ulce delijo! Pa bi še ti stopil za vas. Tista zemlja je last vseh. Gotovo boš dobil kako ped, saj imaš pravico do nje.«

»Menda se bojiš! Tebe pa res ni nič skrb, ko te ne morem nikamor spraviti,« je možu očitala druga žena. »Ne vidiš, kako težko živimo. E, škoda, da hlače nosiš. Veš, tisto tepko vzemi, ki je vsako leto tako rada polna; pa še tisto robidovje; bomo že potrebili in ocedili!«

»Pojdi, no, pojdi, mrlat pusta! Vreden si, da bi ti človek na glavi z rovnico puščal, če tako priložnost zamudiš! Če ne bo tista zemlja za drugo, bom pa majarona vsejala,« je zabičevala in grozila Mihevka, ko se je mož nerad spuščal od hiše.

»Kaj je pa Mani verjeti? Bodo rekli, da sem tak lakomnik, da komaj čakam tistega robidovja...«

Pa ni nič pomagalo. Kmalu so vse žene zrinile može za vas. Počasi so se približali odbornikom. Mihevc je potegnil špančka za rokav: »Ali res delite?« Pa je precej zvedel, da to samo Mana raznaša po vasi.

»Potrpite vendar,« je hotel zmagovati župan. Komaj je prevpil zmerjanje in kletve, ki je letela vse navzkriž. Šele zdaj se je domislil.

»Ljudje božji,« je začel. Šum in zadirčno govorjenje kar ni hotelo ponehati, da je moral še španček miriti: »Živ krst ne more določiti prave meje! Le tožarite se do zadnjega repa v hlevu, nikoli ne boste prišli do konca. V puščo bo ostalo to robidovje, stokrat in tisočkrat prekleto od vas samih in vaših otrok. V strašen opomin bodo še čez sto let pripovedovali o tej zemlji in se je izogibali kakor volčjih la-zov...«

»Kaj tebi mar! Vedeti hočem, kaj je moje,« je štepec lopnil s kolom po kamnu, da se je kol preletel kakor trska.

»Sami pogledajte! V mapi je zaznamovan mejnik tamle pri mejici. Do tu je vaško, onstran je pred Bog ve koliko leti dobil v last Pangre. Pa pojdite gledat! Kje je danes mejnik? Nikoli nikjer ga ne najdeš! Otroci so na paši peči gradili pa so mejnike znesli skupaj. Kajpak, ko niso bili zakopani v zemljo. Tam je spet jarek,« je ves iz sebe razlagal župan, »za mejnik. Danes ni jarka več. Mojzetov ga je zasul, pravijo, ko je klet kopal pod podom. Na drugem koncu je bila lesa, zdaj ne vidiš niti sledu o njej...«

Zadiral se je, da je bil ves hripav. Teden dni se ne bo smel iz hiše ganiti. Še pod zemljo ga bodo spravili, ti preklemani Bregarji.

Nekaj vaščanov je odšlo, a prihajali so mladi. Ženske so radovedno od daleč upale, da bodo dobre dele dobile. Kar računalne so, kako bodo z novo silo kmetovale; takega prašiča bodo več priredile. Za dom je en sam tako premalo. Že o svetem Jakobu zabele zmanjka.

Ko so pa zvedele, da ne mislijo deliti vaške zemlje, so se razhudile.

»Delite, saj jo morate! Ali naj od lakote poginemo,« je z visokim glasom začela Mihevka.

»Stran, kdo te je klical!« županu je bilo zadosti. Ni se mogel več krotiti.

»Ti že, ko imaš vsega dosti,« je kar naprej reglala Mihevka.

»Kar je res, je pa res,« se je zavzela Zamanka, ki se ni bala vsakih hlač.

»Španček, spodi jih,« je velel župan. Od razburjenja se je ves tresel.

»E, kajpak! Tebe švedra se pa še ne bojim,« se je uprla Zamanka. »Potlačila te bom v sneg, da se ne boš več spravil na kopeti. Naša je zemlja! Deli, župan, saj moraš!«

»Tebi, vse tebi, ki si tako požrešna, da mi še štruklja nisi spekla, ko sem ti žela,« se je oglasila Mana. »Kdo pa zame kaj skrbi...«

»Lej jih,« ji je Zamanka fige pokazala. »Nikoli ti ga ne bom spekla, saj si samo srp brusila...«

»Ti boš to rekla? Čakaj, vragovka!« Mana je svetlo pogledala in se zaka-

dila vanjo. Kot bi mignil, sta bili obe brez rut. Lasali sta se, kleli, pihali, zmerjali in vpili, kot bi se svet podiral.

»Jezus, ubila me bo! Pomagajte!« je zakričala Mana, se iztrgala Zamanki iz rok in zbežala. Obe sta bili krvavi.

Možje so se smejali, župan je bil prestrašen, odborniki so onemeli. »Bežimo, tukaj so ženske od zlodeja,« je na tiho španček povedal županu.

Še dolgo se krik in vik ni polegel po vasi. Jeziki so se sukali, kot še nikoli, odkar stoji Breg.

Možje so robantili, se jezili in grozili. Hrup in trušč je še otroke privabil. Najprej so od daleč boječe opazovali, a zmeraj bliže so si upali. Kar strmeli so. Ta v raztrganih hlačah, v materinih čevljih z visokimi petami, oni na pol bos in razoglav, da je kar trepetal od mraza. Strahoma so lazili po Ulcah in vlekli na ušesa.

Gruča okoli župana je bila majhna.

»Nikoli ne bomo določili točne črte, kaj je vaško in kaj ne! Mejniki ni, vsak k sebi vleče,« je nekoliko bolj mirno ugotavljal župan. Spoznal je, da je brez moči.

»Tako naj bo, kot je bilo prej! Prijatelji bodimo, nikar se ne bijmo za te gadovine.«

»Ne,« je presekala štepec. Županove besede se ga niso nič prijele. »Jutri mi bo posekal jagnjed pred hišo: moja je, bo dejal. Znam odpreti še druga vrata,« je zagrozil in odšel.

Samo odborniki so še ostali. Tineta, ki se je zanašal, da bo z Matevžem za zmeraj obračunal, tudi ni bilo več med njimi. V najhujši ihti se je domislil Julke. Kaj ji je obljubil? Več se ne bi mogel izgovoriti pred njo. Zrahljala se mu je pest in omahnila roka. »Nak, Julka, zavoljo tebe ne!« Pa tudi zavoljo Micke. V joku ga je prosila, naj bo pameten, saj že tako vedo ljudje toliko povedati.

Z njo je šel domov. Tudi Matevža je prosila, naj ne izziva. Da je Tine kakor neumen, je rekla. Ni ji mogel odreči. Zamentil je in odkolovratil za mejo.

Že zdavnaj je bilo čez enajst, pa se ni še iz nobene veže zakadilo. Ženske so podpirale podboje in gostolele. Kaj takega pa še ne!...

Le Julka je trpela, tako nelzrečno trpela. Vse je napak sešila, da je zmeraj

parala, dokler ni vrgla iz rok, se zaklenila v gornji konec in jokala.

Tončka je bila vsa zmešana. Zjutraj je dejala, da ne bo trpela take sramote, da bi se tožarili. Šla bo, saj je svet velik. Bo že živela, da je le mlada in zdrava. A oče ni odgovoril. Videla je, kako se bori med srdom in ljubeznijo.

Naenkrat pa je začel razsajati. Še tepena bi bila kmalu. Za trdno je sklenila: samo enkrat naj bi jo udaril, še tisto uro bi šla.

»Prekleta vas! Pogreznila naj bi se, preden je kdo zašel vanjo!« je župan stiskal zobe. Mapo je spravil molče v torbo in zavil mimo Vrhovca in čez špункov laz. Čez Breg ni hotel iti. Se mu je pa res preveč zameril. Občinski možje so ga ogovarjali, a ko ni bilo nobenega odgovora, so tudi ti umolknil.

»Saj pravim,« je siknil španček, »vsega so sili, zato pa ne vedo, kaj bi počeli.«

Da ni župan nič opravil, to ga je najbolj jezilo.

»Divjaki, le počakajte! Spomladi ne bo dobil nihče zrna koruze. Za Breg nič, bomo rekli! Jih bom že izpostavil in ponižal,« se je repenčil in previdno pogledoval okoli sebe, če bi ga Zamanka slišala. Se ni šaliti s tako raso! Od vruga je!

Stopal je naglo, da bi čimprej pozabil na Breg — sramotno pego njegove občine.

Še teden dni se ni življenje na Bregu prekobalilo na prejšnje kolesnice. Pot iz cerkve in v cerkev je bil kratek, pogovori pa zaupni in dolgi.

Župnik je prišel naokoli. V dolini je Križmana spravil z Bogom pa se je še na Bregu oglasil. Saj bi se kljub temu. Tudi s Cenetom se bosta kaj pomenila. V nedeljo nima časa, Cene pa precej odide od maše. In tudi drugim mora povedati, kar jim gre.

»Kaj pa spet imate?« se je ustavil pri štepcu, »da že po vsej fari govore. Bog se usmili! Pravdali se menda ne boste...«

»Za pravico gre, ne odneham,« je precej trmoglavil štepec.

»Nikar se ne kači! Saj se lahko mirno pogovorimo,« je gladil župnik. »Kajpak, za pravico praviš ti. Za pravico pravi oni. Koliko pa je pravic? Ali imata vsak svojo. Le zlepa, zlepa, da vaju ne bodo sodili vaščani še v grobu...«

»Hvaljen Jezus.« Izza vogala je prišla Tončka z veliko cajno na rokah. Korenija je v kleti nabrala za prašiče.

»Na veke, Tončka. Ravno zdaj pogovarjam očeta, naj se vendar pobota z Vrhovcem.«

»Dajte, lepo vas prosim, gospod župnik, pri nas je pekel.«

»Tudi ve z Julko bi kaj rekli, saj vidite...«

»Ja, ja, še to,« se je brž vtaknil vmes štepec. »V pošteni družini nimajo otroci nič govoriti.«

»Šta te dve še otroka, ali kaj? Zato pa je tako, ko jima ne pustiš do besede. Otrok je Jožek, tega drži. Sam rogati je menda obsedel Breg. Sovrašstvo presajate v kri otrok, da se bo vleklo iz roda v rod. V šoli so se otroci stepili. Za Ulce je šlo. Naše so, so vpili eni. Ulce so naše, so druglji grozili. Vidiš, kako daleč bo tvoja trma pognala svoje peklenske korenine.«

»Ne odneham, če vse...«

»Hop, zdaj se pa že ne boriš več za pravico, čeprav to na vse usta trdiš. Strast te žene. Štepec, tista pogubna pravdarska strast, ki te bo oropala premoženja in zveličanja, če se ji ne boš ustavil. Moj Bog, kakšen si, pa še misliš, da si dober kristjan...«

»Saj molim, v cerkev pa tudi hodim.«

»Ja, kakšna pa je tista molitev? Ali ne moliš vsak dan: Odpusti, kakor tudi mi odpuščamo, ampak ti sovrašiš... Ali ne veš, kaj je pisano v svetem pismu, da se moraš prej spraviti, potlej šele prinesi svoj dar...«

Prihitela je še Julka na prag; obe sta zaihteli. Štepcu je bilo nerodno, da bi se rad udri, če bi se mogel.

»Saj vidite, da mi bo še to ped zemlje izpulil...« se je vdajal.

»Vsi je bomo še zadosti imeli. Ljubezni manjka, štepec, ljubezni. Kaj se ne bi pri ogledu lahko pobogala, pa se nista hotela. Posmehovala sta se županu, grdobi ošabni! Varujta, da ne bo Bog dvignil šibe... v imenu Boga vaju prosim...«

Gospod župnik je zavil k Vrhovcu. Štepec je planil po delu mračen in gluhi. Še zmeraj so mu šumele po ušesih župnikove besede. Zadevale so v živo.

Vas je pa govorila naprej o štepcevih in Vrhovčevih, o ogledu in župnikovih besedah.

Julka je bila nema. Kako jo je bilo sram, tega bi ne mogla nikomur povedati. Najrajši bi ob nedeljah ostajala doma. A zdelo se ji je greh. Če bi bil boljši pot, bi šla v šmihel. A se ni upala spustiti. Snega je bilo še precej, gaz pa slab, ali ga pa še sploh ni bilo. Po cesti je predaleč naokoli.

Čisto sama je šla k prvi maši k fari. Še temno je bilo, pa ni imela luči. Plamenice so migotale iz doline, kakor kresnice so lezle po rebri. Nizko v vzhodu se ni zasvetila nobena več.

Bila je zamišljena, da se je komaj zavedela, kadar je zagazila v cel sneg. Za njo je nekdo hitro prihajal. Svetloba se je razlivala po snegu in hitela pred njo; zmeraj večja Julkina senca je padala na gaz.

»Tako sama, Julka?«

»Ti si, Tine.« Že po glasu ga je spoznala. Prestrašila se je in zavzdihnila.

Tine je utrnil plamenico ob hlod pri potu, da je še bolj zagorela. »Ne boj se, saj vem, da ne smeva govoriti,« je izrekel užaljeno.

»Tine, jaz nisem kriva, da je tako,« je zaprosila. Spodletelo ji je, da se je komaj ujela. »Jaz že ne...« Zaihtela je, a takoj je zadušila solze.

Tine ni odgovoril, zavijtel je plamenico; v žareči črti se je zarisala v temno nebo in se zasadila v dolini v sneg. Še enkrat je vzplapolala in nato ugasnila.

»Kdo pravi, Julka, da si ti kriva?« Stopil je vstric nje. »Saj me imaš rada?«

»Tine!« Zazrla se je vanj. »Zakaj sprašuješ? Ko bi ti vedel, koliko trpim!«

Izognila se je njegovemu vprašanju. Zasepetala mu je nekaj, a je ni razumel.

»Moja si...«

»Saj veš...«

Pred cerkvijo so otroci kurili ogenj. Stikali so za plamenicami, katere so ljudje potikali v sneg in puščali, da so ugašale. Tine in Julka sta se zamaknila za zvonik.

»Ne pozabi me! Od hiše grem...«

»Kaj praviš,« ga je pograbila za roko. »Tine, ali se ti meša?«

»Saj vidiš, vsega sovraštva sem kriv jaz. Oče je klican na sodnijo. Ne odneha, vaš pa tudi ne...«

»Prosim te,« Julka ga je gledala s solznimi očmi. »Saj poznaš...«

»Pozdravljena za ta čas; še se vrnem.«

»Tine je pobegnil od hiše, Julka pa doma joka, da še tal ne vidi več pod seboj!« Kakor strela je švigala ta novica od hiše do hiše, dokler ni prepletla vso vas, pa še čez je segla. Mana jo je raznesla.

Tineta je res vzela noč. Sprla sta se bila z očetom zavoljo tožbe, ki je Tineta pekla ko sama žerjavica. A oče se ni vdal, še razsajal je in rastel, da se je hotel stroga prijeti. Micka in štefa sta branili, a ga nista ustavili.

»V takem peklu ne bom,« je dejal Julki. Kar nejevoljna je bila. V ječi si pa zdržal, bi mu najrajši vrgla v obraz. Na Sitarjevem vrtu te tudi ni bilo prav nič sram. Kaj pa, da se je vsa fara obregovala ob tebe, takrat si pa zdržal.

Ni bilo res, da se je Julka tako zelo jokala. To je Mana sama pristavila. Samo ustnice je stisnila, niti ena solza ji ni zdrknila po licu. Nema bolečina jo je utrdila. Če gre, pa naj!... Sram ga je mene, samo izgovoril bi se rad. Kaj vse njegove trditve in obljube! Ni mu verjeti. Ko ona najbolj trpi, jo pusti samo... Le čakaj! Začutila je prvokrat, da se ji Tine oddaljuje. V mesto sili, drugo si bo izbral... Prav, Tine...

Šla sta vsak po svojem potu, tuja si in nepoznana, kakor da sta se srečala prvič, pa se ne bosta nikoli več. Tiha mržnja se ji je vsadila v srce, očitki so ji polnili dušo in zavist ji je narekovala besede.

Ko bi spoznala njegovo bolečino, bi ga sodila mileje. Saj je dolgo omahoval, preden se je odločil. Dasi je vedel, da ne bo zdržal v tujini, je vendar povezal culo in šel zavoljo Julke in sramote, ki se je kakor prekletstvo zgrinjalo nad Vrhovčevo hišo.

Štepec se je znebil težkega bremena. Vesel je postal in prijazen. Še smeh mu je včasih ušel. Za vse je spet imel dobro besedo, kakor bi popolnoma pretrgal s preteklostjo in začel novo življenje.

»Da je šel,« je tuhtal. »Naj gre, vsaj ta neumni otrok ne bo norel za njim!«

Še bolj pogosto je zahajal k Sitarju.

»Kaj bi neki napravil?« Sam sebi je iskal odgovora. »Ali bi tožbo ustavil? Naj vsa fara ve, da mi ni za tisto ped zemlje. Zadosti je imam, le za otroka mi je. Nesrečo bi rad zadržal, ki si jo Julka koplje na glavo.«

»Ne! Do konca!« mu je pribijal ponos. »Da bi se uklonil? Nikoli!«

»Tončka in Cene sta se sprla,« je vsa vesela pripovedovala Mana. Ceneta je videla v gostilni, z Minčevo Ančko sta pila, s tisto, ki je vsa nora na študente.

Pa jima je samo nekaj besed prišlo navzkriž. Ceneta je samo oštela. Trdo ga je prišla, da naj pregovori očeta, če ne... Sama ni prav vedela, kaj naj pomeni tisti »če ne«...

Ni nič dosegel. Ni, pa ni mogel odvrniti starega štepca od tožbarjenja. Zato pa kar ni hotel Cene pred Tončkine oči. Še odgovorila se nista, če sta se srečala. Pri vodnjaku sta se včasih dobila, pa je Tončka kar ruto potegnila čez oči in se sklonila nad škaf. Že jo je hotel podražiti, pa mu je vselej beseda zastala na ustnicah.

»Kaj sem ti pa naredila,« se je prva vdala Tončka, »da hodiš, kakor bi bil mutast?« Precej je bila v solzah od jeze, ker je ni ogovoril. Potlej sta bila precej pri starem. Tako prepirčki so ju še bolj zblížali.

Četudi ni pozabil očitka, da je pritepenec, se je vendar rad oglasil pri štepcovih. Pred pečjo se je po navadi ustavil, sedel na ognjišče in ji pomagal kuhati večerjo. Pa je bila takrat vselej jed pripaljena, seveda, ko ni Tončka pazila na ogenj. Gledala sta se in smejala, kakor dva otroka, ki ne vesta, kaj je življenje. Oče je dobro vedel za vsak tak obisk, pa ni nič rekel. Tudi za Julko ni imel več ostrega pogleda.

Ko je Matevž zvedel, da je Tine pobegnil, se mu je zdelo, da je izginila temna senca z Julkine podobe. Ljubil jo je, četudi ji tega ni pokazal. Nikomur bi ne mogel povedati, kako mu je bilo hudo, kadar je videl Tineta in Julko skupaj. Klel je in koval maščevanje, a samo bežen Julkin nasmešek bi ga osrečil, da bi vse odpustil.

S Tineto se nista mogla. Sicer je Matevž prebolel tisti dogodek, a pozabil ga ni. Ostala mu je rahla mržnja, kakor želo

in ga skelela v duši. Ogibala sta se drug drugega in če sta se srečala, se nista ogovorila. Matevž ni sicer na zunaj pokazal sovraštva, le v srcu mu je tlelo. Ni govoril o Tinetu. Če ga je kdo drugi omenil, ga je Matevž navidezno mirno poslušal, rekel ni pa nobene besede. V samotnih urah se je razkril do dna; ni pomislil, kaj ima pred seboj. Če se ne bi človeku, bi se živali. — Sicer bi mu počilo srce. Kadar se je spominjal one noči, se je ves tresel, glas se mu je krhal, roke so mu trepetale. Ponavljaj je zmeraj iste besede... Včasih se je veril, da ne bosta nikdar več prijatelja, a včasih so prišli trenutki, ko bi Tineta prosil odpustčanja, čeprav ne ve zakaj, samo da bi se pobotala.

Pred pustom je Matevž za konje barantal. Že čisto sam je imel grunt v rokah. Oče je bil kar vesel; saj Matevž je znal gospodariti kot malokdo. Mati je bila ponosna nanj.

Začel je oglje vozariti. Precej se je zaslužilo. Konji so bili spočiti in debeli kot peči. Kar spreminjasto so se svetili. Iz Mrzlih dolin je vozil čez vas do ceste. Tu je razkladal in se spet vračal v dolino. Ali se je držal. Sedel je na vlačuga in pokal z bičem. Drobní zvončki so cingljali, konji rezgetali, da se je slišalo onstran vasi, vlačuge pa so tiho drsele po zrcalstem sanincu.

Pri štepcu se ni več oglasil, četudi ga je oče vabil.

Lepo popoldne je bilo, ko je šla Julka v Dol obleke merit, potlej pa še na Krtino. Že dolgo so jo prosili, pa se je kar odrivalo. Dela je imela precej; na vse strani so jo vabili šivat. Komaj, da bi človek imel sto rok.

Že pozno se je vračala. Mraz je čimdalje bolj pritiskal, sence so se raztegovale iz gozda.

Zavila je po bližnjici mimo špunta. Zaslišala je v hiši petje in harmoniko. »Že spet,« si je mislila. »Tu pa v Dolu je

Povesti »Bele ortnice« in »Sestra Dragica« je kupilo že sto in sto deklek, vse so polne hvale o njih. Omisli si jih tudi Ti. Dobi-te jih lahko v upravi Vigredi, Slomškova ulica števil. 1 in v oseh knjigarnah.

neraj veselje. Vse nedelje zahaja semkaj mladi svet...»

»Stopi no notri,« jo je na pragu ogovorila Metka, ki se je pred nekaj leti primožila sem. Nič nista imela s Francetom, kakor hišico, pa nista omahovala. Vzela sta se. Pridna sta bila, da sta nekaj njiv prikupila in gozda precej. Potlej sta kar precej novo hišo začela zidati. Prejšnja ni bila imena vredna. Še stanovati ni bilo varno v njej. Vina sta nakupila prav poceni, zdaj pa točita.

»Ne bom, moram domov,« je mislila iti kar naprej.

»Ne bodi tako visoka, Julka! Le čakaj! Saj sva bili včasih prijateljici. Kaj sem se ti pa zamerila? Boš videla, kakšno domačijo imava.« Potegnila jo je za rokav. »Veš,« ji je šepetala, »saj je tudi Matevž.«

»Matevž?« je Julka obstala.

»Eh, kaj boš, saj se ga menda ne bojiš?« Kar zrinila jo je v hišo. »O, Julka! Vrhovčevi dve sta ji prišli naproti. »Semele sedi.«

Julka se ni mogla ustavljati. V sredo sta jo vzeli, na koncu je bil pa Matevž že malo vinjen. Vsi trije so silili vanjo; ni mogla drugače. Kar naenkrat je bila z njimi v živahnem razgovoru. Tudi od druge mize so prihajala dekleta. Vse so bile dobre volje. Julka je precej hotela iti domov.

»Saj bomo šli skupaj, Matevža boš še počakala, ali ne?« Pa so jo spet potlačili za nekaj časa za mizo. Pili so in peli: fantje so bili precej okoli deklet. Tudi Julka je dala za liter vina. Matevž je plačal, Julki pa vrnil denar. Pa ni marala.

»Nikoli več... Zamerila bom, si bom že zapomnila,« se je hotela ujeziti. Da bi Matevž zanjo plačeval? To pa že ne...

Potlej ji je Metka razkazala sobe. V kuhinji ji je čaja napravila in jo prosila, naj bi kaj kmalu prišla k nji šivat. Da je precej blaga nakupila. Julka je obljubila.

Metka jo je z zvijačo spravila spet nazaj v hišo. Harmonika je zavreščala. Lej, Tona je prva prišla Lojzeta, da sta se zavrtela. Julka pa ni hotela plesati. Že kar malo za premalo se ji je zdelo. Rajši se je pogovarjala in gledala dekleta.

»Ti Tona ti, kako na drobno stopa, kajpak, ko ima pa tako ozko krilo. Pa kako ti je brhka! Vsa rdeča je v obraz. Ponosna pa že tako, da se v Julko še ozrla ni. »Reva,« si je mislila Julka. »S takim fantom pije, kot je Lojze... Visoka je pa, da bi najraje sama sebe vikala! Ne bo dolgo... Punca še ne pozna fantov...«

»Julka!« Matevž se je nagnil k njej; ni se mu umaknila. Zasmejala se je.

»Kako se držiš, da bi si te kmalu ogovoriti ne upal. Na, pij!« Ni se zganila.

»Če ti ponudim, ali mi boš odklonila?«

»Nak, Matevž.« Vzela je kozarec in izpila do dna.

Micka je vstala, Matevž se je pomaknil bliže k Julki. Govorila sta skoraj šepetaje. Smejala sta se in pozabila na pretoklost.

»Matevž, zakaj smo se zapletli v tožbo,« se je zresnila in ga očitajoče zrla.

»Jaz nisem kriv, nimam nič pri njej.«

»Saj ti ne verjamem,« mu je naravnost povedala. »Ustavi tožbo, pregovori našega očeta, tebe bodo poslušali. Zakaj se tožarimo za prazen nič?«

Micka se je vrnila, Matevž je nemo zrl predse.

»Bom, Julka,« ji je šepnil na uho, »če me boš rada imela...«

Pri zadnjih besedah je Julka zaničljivo vrgla glavo nazaj; ničesar ni odgovorila.

Gospodinje se pogovarjajo

Nedavno sem bila pri protikomunističnem predavanju, v katerem je predavatelj tako lepo opisal, kaj je dom, za katerega se borimo, ko se borimo proti največjemu sovražniku doma — komunizmu, ki doma sploh ne pozna. Takole je predavatelj povedal — če boim znala ponoviti njegove besede:

»Kaj je torej dom? Dom je vse to in povsod tam, kjer se čutimo doma, varne in zadovoljne in res domače. Dom je naša hiša ali soba s svojo javorovo mizo, s klopmi in stoli, z našim značilnim slovenskim »kotom«, s križem in svetimi podobami, z resnim tiktakanjem stenske ure, s toplo pečjo in zapečkom, kjer je rad posedal naš

stari oče z živčkom, in s toplim kotičkom ob peči, kjer so radi sedeli stara mati ob kolovratu in neumorno predli, v mraku pa nam otročajem pripovedovali sto in sto povesti.

Dom je naša rodna hiša, kjer smo zagledali luč sveta, s hišo in kamro, kjer se košatijo na oknih nageljni, rožmarin in roženkravt, pa še z vsemi znanimi kottički, s skrinjami in omarami in z vsemi skrivnostmi in spomini v njih, pa s shrambami in kletmi, s podstrešjem in kaščo, pa s hlevi in svinjaki z vsemi živalmi, ki jih poznamo in so naša last. Pa še vrt okoli hiše, z vsem drevjem in živo mejo, v kateri taščice gnezdi, in lepo zeleno travico, po kateri smo namerili svoje korake. Pa še cvetice na vrtu, pričenši od pomladnih vijolic, jegličev, srčkov in šmarnic, pa preko poletnih potonik, goreče ljubezni, lilij in gartrož, do jesenskih dalij in krikantem, ki so vse last našega doma.

Pa k našemu domu nujno spadajo oče in mati, bratje in sestre, stari oče in stara mati, pa še hlapei in dekle, ki spadajo vsi k sliki našega doma.

Pa dom bi še ne bil dom, če bi ga ne obdajale hiše sosedov in prijateljev, če bi ne bila v bližini cerkvice, naša farna cerkev, pa še domači travniki in polja in naši gozdovi. In dom bi ne bil dom, če bi ne bil sezidan po naše, po domače, če bi ne prebivali v njem in okoli njega domači, naši ljudje.

Pa naš kmečki dom bi še ne bil dom, če bi ne hodili mimo njega naši sosedje, prijatelji in znanci, če bi ne bil blizu znani potok, ki teče skozi vas in tam ob strani goni mlinska kolesa. Pa k našemu domu spada tudi še vsa velika in lepa slika, ki nam jo napravi misel na dom, kadar smo v tujini.

Dom pa je še mnogo več, nekaj mnogo večjega in pomembnejšega: dom je nekaj živega, duhovnega. Sem spada način, kako smo občevali z očetom in materjo, z brati in sestrami in z našimi sosedi; kako smo doma delali in molili, kako smo prenašali bolezen, križe in težave in smrt v družini in s sosedi; pa še navade in red in vera v domači hiši; pa še kako smo skrbeli za reveže vseh vrst; kako smo praznovali doma krst in ženitovanje, kako smo ob smrti stali ob strani svojim dragim ob zadnji uri. In spomini, kako smo dolge zimske večere presedeli ob gorki domači peči in poslušali pripovedovanje povesti, pravljic, legend in »storijskih« starih časov, vojske, kuge in lakote. In vsi razni družinski godovi in prazniki, kakor smo jih praznovali: Miklavžev večer, sveti večer, pustne dni, veliko noč in žegnanje.

Pa še vsa naša domača cerkev in pota k njej, v tihih mrzlih adventnih jutrih, pa na sveti večer k polnočnici, pa k procesiji vstajenja o veliki noči in procesijam križev teden in na praznik Sv. Rešnjega Telesa. — Pa še tudi pokopališče okoli cerkve s preprostimi križi in znanimi imeni na njih. Vse to je živ in poduhovljen dom! ...

Tako nekako je govoril predavatelj in jaz sem poslušala in poslušala, pa sem se našla, kako so mi debele solze tekale po licih in ne vem, kaj so mislili ljudje, ki so sedeli okoli mene.

Te lepe misli in opise sem si takoj zapisala, ko sem prišla domov in jih danes pošiljam vsem Vigrednicam, naj jih premislijo in potem napravijo sklepe, kako se bomo tudi žene in dekleta z vso močjo postavile v bran komunizmu, največjemu sovražniku našega slovenskega doma in naše slovenske domovine.

Naši razgledi

Naša razsvetljava. V malokateri stvari našega doma se je v teku let in desetletij izvršila tolikšna izprememba kakor v razsvetljavi. Kako preprosta pa tudi nezadostna je bila nekoč razsvetljava, kako odlična pa je v današnjih dneh!

Prva razsvetljava, s katero si je skušal človek razsvetliti svoje bivališče in s tem nadomeščati dnevno luč, so bile trske

in bakle. Trske si je pripravljali iz jelovega, borovega in smrekovega lesa, ker je smolnat in zato rajši in svetleje gori. V kmečkih hišah so pred desetletji še prav pogosto svetili s trskami, dokler ni prišel v uporabo petrolej. Ponekod, zlasti v hribi, uporabljajo še danes bakle, a največ, da si svetijo na poti v cerkev, kjer so naselja daleč od cerkve.

da že narodi starega veka so si razsvetljevali svoje domove z oljem. Že v Mojzovem času je bilo olje v tem oziru znano. Sveto pismo večkrat govori o svetilkah z olja. Egipčani, Feničani, Indijci, Izraelci, stari Grki in Rimljani niso še poznali drugačne razsvetljave. Na trgih so zažigali smolo v kotličih ali so uporabljali tudi smolnate bakle, v svojih domovih pa so imeli plitve posodice, nalite z oljem, iz katerih je mohl goreč stenj. Podobne leščerbe poznamo tudi pri nas v starih časih.

Mnogo stoletij so brlele take lučice in razsvetljevale človeku njegovo bivališče, preden jih je izpodrinila sveča. Že Rimljani so napravljali nekake sveče iz sukanega prediva, ki so ga prevlekli s smolo, bogatejši ljudje pa tudi že z voskom. Za Konstantina Velikega so rabili ob posebnih svečanostih voščence, podobne našim. Ker pa je bil vosek predrag, so jih rabili le v bogatih hišah in cerkvah, ljudstvo pa je ohranilo še nadalje oljnate svetilke, pa tudi trske in bakle.

O Albertu Velikem beremo, da si je napravjal nekake sveče, ki mu niso le svetile, marveč nadomeščale tudi uro, ker so zgorele prav v štirih urah. Seveda to še niso bile sveče, kakor jih imamo dandanes. Lojeve sveče so se pričele uporabljati šele v 12. stoletju na Angleškem. Da pa se je razširila lojenica po Evropi, je bilo treba še nadaljnjih tri sto let.

V drugi polovici 18. stoletja so zelo izboljšali svetilke za olje in tudi olje je prihajalo bolj očiščeno na trg; vse to je pripomoglo do boljše in prijetnejše razsvetljave. Dolgo so rabili tudi lojeve sveče, dokler niso v začetku sedanjega stoletja izumili stearinske sveče. Odkar pa je Severna Amerika zaslovela zaradi preobilnih petrolejskih vrelcev, se je pa izpremenila

vsa razsvetljava. Dočim so prej uporabljali za izdelavo sveč razne tolšče: olje, loj, kitovo mast, vosek in stearin, so poslej uporabljali sveče po večini samo v cerkvi, drugje pa je vsa razsvetljava rabila samo petrolej in ga še tudi sedaj, kjer še ni napeljana električna luč. Po mestih je bila v rabi tudi plinska razsvetljava, ki pa se je skoro povsod umaknila električni luči.

Tiskovni sklad

Za sklad Vigredi so darovale:

Kogej Jožica, D. M. Polje . . . L 10.—

Vrečar Francka, Dobrunje . . . L 3.—

Kušar Zofija, Ljubljana . . . L 5.—

Skupaj . . . L 18.—

Uprava se najlepše zahvaljuje in pripominja, da še tudi nadalje sprejema prispevke, četudi je jubilejno leto že minilo.

»B'agrovali me bodo vsi rodovi«

Misijonske šmarnice. Spisal Gregorij Mali

Z novimi misijonskimi šmarnicami je izpolnjena občutna vrzel v našem šmarničnem slovstvu. Tudi majnik bo odselj na lep način služil misijonski ideji. Župnik Mali je za svoje kratke in topie sestavke o Mariji in misijonih porabil zglede, ki jih je v ta namen zbral pokojni prof. Ehrlich s svojimi akademiki. Šmarnice niso izvirne le po svojem namenu, ampak tudi po sestavi: zgledi niso na koncu, marveč so glavna vsebina šmarnične misli. Segajmo po Misijonskih šmarnicah ne samo iz hvaležnega spoštovanja do očeta slovenskega misijonstva — prof. Ehrlicha, ampak predvsem zaradi velike koristi, ki jo bo od teh šmarnic imelo misijonsko delo med Slovenci. Misijonske šmarnice se dobe po knjigarnah in stanejo 20 lir.

Naša posvetovalnica

Odgovori na gospodinjstva vprašanja

Ščurki. Pošiljam odgovor na vprašanje, kako odpravimo ščurke, ki je bilo objavljeno v oktobrski številki Vigredi: Zanesljivo odpravite ščurke z boraksom, in sicer tako, da zavrete lonec vode in vanj vsujete precej boraksa — na liter eno do dve ve-

liki žlici. S to vrelo vodo poparite potem pod, okrog kraja in po sredi, posebno pa tam, kjer ste opazili, da prihajajo ščurki iz špranj. Tako pustimo, da se malo vleže v les, odvišno vodo nalahno poberemo, tako da ostanejo kristalčki boraksa še nekaj dni na podu. Navadno to že kar enkrat zadostuje. Če se pojavi še kak ščurek, se stvar

ponovi. Pri meni je kar enkrat zadostovalo. Istočasno pa morate zamašiti vse razpoke pod štedilnikom in špranje v podu. Če so pod štedilnikom vratca od dimnika, je najbolje, da jih zalepite prav skrbno z močnim papirjem in tako vselej, kadar jih dimnikar uporabi. Vsak dan pregledajte tudi zaboj za premog, ker se notri prav radi ščurki zadržujejo. Zelo me bo veselilo, če boste poročali, kako Vam je uspelo.

Vida M. v Lj.

Platno. Radi bi vedeli, kako se spozna in razloči platno od bombaževine. O tem Vam morem kar nekaj več povedati, kakor sem si v teku let nabrala izkušnje: Gostota blaga še ni vselej dokaz za pristnost; pogosto v tkalnicah privzamejo način tkanja platna tudi za druge blagove iz bombaževine. Vlakno (nit) dobrega platna je enakomerno in okroglo. Čim finejša je tkanina, tem bolj enakomerna je tudi nit, tem boljše je tudi platno. Platno se sveti in je težje od bombaževine. Ne da se trgati, ali pa se le s težavo trga (kakor ima trgovec navado, da zastrizhe in potem odtrga). Vlakna na odtrganem mestu niso enakomerno dolga, če pogledamo proti luči. Platno, ki je stekano iz beljenega prediva, je močnejše kot ono, ki se v kosu beli. — Dobro sredstvo, da se loči platno od kontenine, bi bilo: Košček blaga namažem z oljem; platno postane prozorno kot masten papir, bombaževina pa ostane bela in gosta. Ali pa tudi: V vodi raztopim nekoliko soli in nekoliko sladkorja in v to raztopino pomočim košček blaga. Nato ga posušim in zažgem. Če je platno, ostane siv pepel, če je bombaževina, pa je pepel črn. — Upam, da Vam bodo ti poskusi mogli služiti za domačo porabo; kemično se pa tudi da doognati, a to napravi kemik v svojem laboratoriju.

Jožica A., K. g.

Torbica. Najbrž bivate na deželi; če bi bili v Ljubljani, bi Vam bilo gotovo znano, da se snažilci čevljev močno bavijo z barvanjem usnja. Ko pridete kaj v Ljubljano,

si lahko daste pobarvat torbico ali tuljke, ki so morebiti izgubili svojo prvo barvo.

Anica L., Lj.

Razpokana emajlirana posoda. Tudi ni se je tako godilo, dokler se nisem naučila vsako posodo pred uporabo preveriti časa (nad pol ure) kuhati v vreli vodi. Navadno vzamem lonec za žehto, nalijem vanj mrzle vode in še v mrzlo vodo — na dno položim trščice, da posoda ne stoji na dnu — postavim novo posodo. Ko je vrela določen čas, postavim vse skupaj na hlad in vzamem novo posodo šele iz ohlajene vode. Na ta način postopam vselej, kadar imam kakšno novo posodo, in moram reči, da mi potem dobro drži. Seveda pa je v vojnem času možno, da tudi emajlirana posoda ni tako točno izdelana kot v mirnem času, ker za civilno porabo ni na razpolago raznih kemikalij in dodatkov.

Metka C., G.

Nova vprašanja

Ozeblina. Komaj se je pokazal mrz, že imam na obeh rokah na mezincih ozeblina. Katera izmed Vigrednic bi mi mogla svetovati kako zares učinkovito sredstvo? Zelo bom hvaležna, ker na ozeblinah vsako zimo zelo trpim.

Vida M., Lj.

Snaženje postelje. V naši družini je nedavno umrl mlad sorodnik na jetiki. V sedanjih časih, ko se posteljina le težko nabavi, bi zelo rada izvedela, kako naj razkužim posteljino, da jo bo mogoče še uporabljati brez nevarnosti okužbe. Takoj po smrti sem celotno posteljo s posteljino vred postavila v drvarnico, ker se mi zdi, da na hladnem, zdaj že skoro mrzlem, nalezljivost ni tako nevarna. Zato pa prosim za navodilo, kako naj ravnam, že v prihodnji številki, za kar bom iskreno hvaležna.

Frida C., Lj.

Ostali odgovori in nova vprašanja se nadaljujejo v prihodnji številki. Za odgovore so vse Vigrednice naprošene do 10. decembra.

Erscheint monatlich — izhaja mesečno. — Preis - cena L 15.— — Herausgeber - izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra cesta 80. — Schriftleiter - urednik Zora Poženel, Slomškova ulica 1. — Gedruckt von der Zadrúžna tiskarna in Laibach - Natisnila Zadrúžna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani.